

7.

Vi satt i tant Ebbas vardagsrum och hörde kyrkorna i Göteborg ringa in det nya året 1957. Det gamla året hade varit det mest omtumlande hittills i mitt liv: jag hade träffat Maria. Ingenting skulle hädanefter vara sig likt. Det skulle dröja flera år innan jag besökte Stockholm igen, innan jag återsåg mina gamla vänner Junker och Per Verner-Carlsson. Tore försvann helt från min horisont, likaså Vera. Suset från historiens vingslag detta år hörde jag knappast; Ungernrevolten till exempel, blev en krusning i utkanten av min tillvaro som numera var helt inriktad på Maria. Den här nyårsnatten spelade hon för oss på Blüthnerflygeln som stod i salongen. Redan det var fantastiskt. Jag var full av beundran över att någon kunde slå upp ett nothäfte och framföra musik. I en låg hylla fanns mängder av noter, till och med Beethovens symfonier arrangerade för piano av Liszt. Ebbamor låste in ölet för att inte Lars-Inge skulle dricka upp det på natten när han kom hem. (Jag minns inte att när han kom hem, att han kom hem.) Maria och jag fick bo i hennes gamla rum, katten som redan hade lärt sig var det var varmast hoppade upp och lade sig hos Maria. Vi låg där och uttryckte vår haltande kärlek, men jag hade inte givit upp hoppet, ingen av oss hade givit upp hoppet, vi trodde båda att tiden skulle arbeta för oss, vi vägrade att vara olyckliga. I bokhyllan på Götabergsgatan fanns van der Veldes Det fulländade äktenskapet. Den var Östens, sa Maria, men hon packade ner till bland våra grejor när vi åkte hem till Borås, där vi sedan studerade den tillsammans.

Kretsteaterns vårprogram bestod av två pjäser, först en vardagskomedi av den finländske författaren Valentin Chorell och sedan Lorcas versdrama Mariana Pineda. Jag hade lyckats övertala Lars Gerhard att jag skulle få sätta upp den med Maria i titelrollen. Lars Gerhard skulle spela den unge hjälten och Ulf Qvarsebo skurken. Maria och jag hade inte planerat att fira smekmånad eller åka på bröllopsresa; det hade vi inte råd med. Vi fick ändå en slags smekmånad. Lars Gerhard skulle regissera Chorell-pjäsen, men när ensemblen började repetera tyckte man att pjäsen inte höll måttet. Skådespelarna slog bakut och när chefen inte lyssnade på dem, vände de sig till styrelsen och när Bertil Söderling och de andra fick läsa pjäsen instämde de. Arbetet med stycket lades ner och vi hade plötsligt ingenting att göra. Maria och jag kunde ägna oss åt varandra. Vi hade kvällarna fria och gick tidigt till sängs och låg och läste böcker högt. Jag minns att vi läste Idioten och Bröderna Karamasov och Röda rummet. Dessemellan pratade vi; vi hade så mycket att säga varandra. Vi upptäckte att vi hade samma

uppväxtbakgrund. Jag vill inte kalla det bördsstolthet, men något liknande med borgerlig klang. Jag hade fått höra att jag inte var någon slashas. Det var viktigt att hålla sig hel och ren. Man skulle kunna sitta till bords och uppföra sig, man skulle kunna hantera kniv och gaffel. (Det som diplomatsen Sigge hade tjatat om nästan till överdrift.) För Maria hade det varit likadant. Hon och hennes bröder hade suttit vid ett särskilt barnbord tills de ansågs ha kvalificerat sig att få sitta med de vuxna.

Pappa Oskar var husets obestridde regent. Han brukade komma hem med godsaker som han köpt i Saluhallen: vilt, fågel och hummer som skulle anrättas i hushållet. Han var femton år äldre än Marias mamma och innan de gifte sig hade han betalat en matlagningskurs för henne på Hushållsskolan Margareta i Göteborg. Hon var egentligen sångerska, berättade hon för mig, och hade tänkt åka till Amerika för att göra karriär, när Oskar dök upp. Han hade på sin tid varit Sveriges yngste organist. Han och hans yngre bror Vitus startade tidigt postorderrörelse hemma på gården i Hensmåla. En gammal dam som jag lärde känna flera år senare berättade att hon hade vistats en hel del på gården i sin ungdom och att hela familjen hölls igång av de båda företagsamma pojkarna med att slå in paket. (Vitus blev sedan bokförläggare i Malmö, av den sorten som kallades ”skinnpirat”; juridiska uppslagsverk och noter var bland det han utgav) Oskar drev förlag i Göteborg och gav bland annat ut boulevardbladet Smilbandet och andra liknande. I en soliditetsupplysning kallades han förläggare av pornografiska skrifter, vilket jag tror är en lögn; åtminstone hittade jag inga trycksaker av den sorten i hemmet på Götabergsgatan, där det fanns en hel del papper som måste härstamma från bokförlaget som handskrivna översättningar av populära äldre romaner som Ringaren i Nôtre Dame, sådana där inga författarrättigheter längre gällde. Pappa Oskar skrev också en liten bok under pseudonymen Oscar Sjö om övernaturligheter. Hans stora intresse var musik och han spelade första fiol i en kvartett som brukade ha musikafton en gång i veckan i hans hem. Maria fick lära sig spela piano och ackompanjera fars violinspel och mors sång. Familjen hade köpt en stor villa i Askim och hyrde samtidigt lägenhet vid Linnéplatsen. Dessutom hade man ett sommarhus på Killingholmen i Billdal. Pappa Oskar drabbades - enligt uppgift - av en rejäl smäll i Kreugerkraschen, men hade rätt upp situationen då han fick cancer och avled 1939, femtiofem år gammal. För Maria blev det en traumatisk upplevelse, att ledas in i det mörka sjukrummet i huset i Askim för att säga adjö till sin älskade pappa. Hon blev sjuk själv och hade fortfarande ibland känning av förstoppning som var hennes kropps sätt att reagera på påfrestningar. Bouppteckningen visade ett kraftig underskott. Barnen fick en god man, en av pappas fiolkompisar, som inte begrep mycket av ekonomi. Advokaten som skötte boutredningen förskingrade pengarna och stack till Amerika, berättade tant Ebba. Hon hade naturligtvis inte heller något ekonomiskt förstånd (även om hon alltid påstod motsatsen); varifrån skulle hon ha fått det? Kvinnor, särskilt borg-

erskapets hustrur, som helst bara skulle ha representativa uppgifter, ansågs inte behöva lära sig sköta pengar.

Huset i Askim såldes, det i Billdal likaså. Istället köpte tant Ebba senare en villa i Långedrag. Oskar hade samlat stråkar och fioler och lär ha haft en värdefull samling som snabbt smalt ihop. Konstföremål till exempel en skulpturgrupp av Dödarhultaren försvann. Familjen flyttade efter Linnéplatsen runt på olika adresser i Vasastan till dess att den nu hade hamnat på Götabergsgatan. Långedragfastigheten sålde tant Ebba när det blev obligatoriskt med kommunalt vatten och avlopp, och hon inte hade råd med anslutningsavgifterna. Tant Ebba levde på änkepensionen och det som hon kunde få in genom att hyra ut rum i den stora lägenheten, särskilt till turister på sommaren. Lars-Inge hade inga andra inkomster än de kronor han kunde tjäna på att sälja målningar. Han berättade att han brukade ställa upp sitt staffli vid Bältesspännarparken eller på Kungssportsplatsen och det dröjde inte länge innan han hade fått publik och efter en stund dök det upp någon som ville köpa tavlan. Han var ingen dålig målare, men det var ett osäkert levebröd och han försörjdes till 99% av sin mamma. Maria hade befunnit sig i en liknande situation. Hon gick igenom elevskolan på Göteborgs stadsteater och blev anställd som premiärelev, men 1953 tyckte Karin Kavli att hon skulle ut och pröva på något annan scen. Hon levde i den tron att hon skulle få jobb av Gösta Folke i Uppsala, men något gick snett. Eftersom hon saknade arbete sökte hon in på Slöjdförenings skola och tecknade och skulpterade. Sedan dess hade hon varit på turnéer med Folkparksteatern och Riksteatern och nu senaste haft den kvinnliga huvudrollen vid fästningsspelen i Varberg. Under mellanperioderna hade hon också försörjts av tant Ebba. Det låg kanske mer av förhoppning än fruktan i modens suck första gången vi träffades: Är det ni som ska ta hand om min dotter? Jag är övertygad att Maria, om hon hade hanterat sin karriär rätt, hade kunnat bli en riktigt stor konstnär. Hon hade haft ett förhållande med Erland Josephson och hade (naivt) hoppats att han skulle ta henne med sig när han på våren 1956 flyttade till Stockholm och Dramaten. Det gjorde han emellertid inte, och besvikelsen över detta bidrog nog till att hon att hon kände sig olycklig. Män tycker att jag är besvärlig, sa hon. Jag såg melankolin som skymtade i hennes ögon ibland och berättade att jag hade sett en bok i ett skyltfönster och att titeln hade kommit mig att tänka på henne: De älskansvärda. Hon föreföll inte uppskatta komplimangen. Först senare upptäckte jag att boken var den senaste diktsamlingen av hennes svägerska Ella Hillbäck, som var gift med storebror Östen. Honom talade hon sällan om, desto oftare om Lars-Inge som hon var orolig för. Mamma Ebba hyrde en gammal båtsmansstuga på Nya Varvet för 500 kronor om året och där hade Maria haft sin skulpturateljé under sommaren och Lars-Inge hade också varit därute och målat och de hade umgåtts och sprungit på bio tillsammans och druckit en och annan flaska vin ihop när ekonomin så tillät. Lars-Inge gillade ett dessertvin som hette Svenskt

Fruktvin (jag har ingen aning om det finns kvar i systemets sortiment; med tanke på samhällets stigande civilisationsgrad borde det vara avskaffat). Det var inte dyrt. Man fick många procent för pengarna. En gång hade han berörd av vinet knuffat Maria nerför trappan i båtsmansstugan så att hon fick gå till en kiropraktor och bli rättvriden igen. Du är alldeles för god för denna världen, sa han. Kanske var det ett (omedvetet) uttryck för känslan av underlägsenhet; han var med i grupp 54, en samling göteborgskonstnärer med bland andra Leif Knudsen. Maria var också med, förmodligen en av de bästa. Endre Nemes hade erbjudit henne en friplats på Valands konstskola som hon hade tackat nej till. Jag mer eller mindre slutade måla, när det visade sig att min bror var skickligare än jag, framför allt en bättre tecknare. När Maria gav mig en monotyp, en suverän bild av en gycklare, bestämde jag mig för att lägga penslarna på hyllan. Jag kunde ta upp måleriet senare, om jag ville (idiotiskt resonemang). Det som krävs vid utövande av konstnärlig verksamhet, kära barnbarn, är framför allt talang, men också uthållighet, envishet. Kanske är det rentav viktigare att vara envis än att vara begåvad? Utan energiskt utövande förblir begåvningen en dold tillgång. Den som gör långa uppehåll i sitt skapande arbete tvingas att mödosamt börja om från början. Jag är kanske ingen stor författare. Jag har haft begränsad framgång, vunnit några priser, blivit spelad i tv och på Riksteatern med mera, men jag försöker skriva något litet varje dag ("ingen dag utan en rad") för att slippa uppfinna hjulet igen. Lars-Inge var inte den ende som hade försökt döda Maria. En älskare hade uppenbarat sig med pistol och föreslagit ett dubbelt självmord och Maria hade räddat sig genom att säga att hon måste köpa frukt först. I själva verket hade hon gått efter polis, men den unge mannen hade annat oråd och stuckit till Norge, där han sköt sig en vecka senare. Det var med en kvinna som kunde driva män till sådan galenskap som jag glasögonförsedde, rödblommige lintott från övre Norrland hade gift mig! En äldre tandläkare, baron och katolik (sannolik också alkohololog) vid namn Trönberg i Göteborg ville att hon skulle följa med honom till Paris, där man bara kunde göra två saker: älska eller ta livet av sig. Karlen var över sextio och er mormor, mina barnbarn, var inte trakterad. I Paris hade hon redan varit en sommar för att måla. Det frankofila var något annat som förenade oss.

Istället för det havererade Chorell-projektet bestämdes att Kretsteatern skulle göra ett program med korta ryska pjäser under samlingsrubriken Frieri. Jag hade börjat göra enkla bakgrunder till teaterns affischer, jag formgav bottenplattor av linoleum som trycktes i färg. Den här gången kretade jag fram en stor blombukett. Anita Blom satte upp Tjechovs Ett frieri med Gunnel Qvarsebo, Bror Follin och en gästskådespelare vid namn Verner Edberg i rollerna. I Gogols Frieriet fick jag en roll som betjänten som satt och sov i förrummet vid kaminen hos den obeslutsamme friaren Ulf Qvarsebo som mest låg i oblomovsk letargi på sängen. Äktenskapsmäklerskan knackade på dörren. "Kärringen är här!" ropade jag och väckte den sovande Ulf

med en spark i röven. "Kärringen" var Maria som hade totat till sig med schalar och knäppkängor och hade den avklippta kullen från ett plommonstop på huvudet. En liknande figur bodde i huset på Götabergsgatan, en fröken Holm, fast hon brukade avluta sin toalett med att knäppa på sig en gammal laxfärgad korsett och så långt vågade inte Maria gå. Jag fick beröm av Jerker Thorén för min lilla roll, men var nu i full verksamhet med att förebereda Mariana Pineda. Jag hade fått Lars Gerhard att gå med på att engagera Cloffe (Carl Johnsson-Cloffe), den som jag satte högst bland de unga svenska teaterdekoratörerna vid sidan av Yngve Gamlin, men som jag ansåg vara att föredra till just den här spanska pjäsen eftersom han arbetade med ett stramt formspråk till skillnad mot den lekfulle Yngve. Cloffe skapade en scenografi med höga vita murar. Möblerna var svarta och strama och vi blev tvungna att låta tillverka dem; sådant köptes inte på auktionskammaren där jag numera var en känd kund och auktionsförrätaren och jag brukade komma överens före auktionen vilka saker jag skulle få köpa till lägsta pris och han slog av så snart jag öppnade munnen. Det var hans bidrag till kulturen. Möblerna som Cloffe hade ritat krävde svarv och en sådan hade vi inte, men John kände till ett snickeri i Gånghester som gjorde arbetet åt oss och hur han lyckades åka moped en mil med en två meter lång soffa på ryggen är mer än jag begriper. Lars-Inge gick omkring i Göteborg och hade tråkigt och jag erbjöd honom att komma till Borås och hjälpa mig med målningen av dekoren till Mariana Pineda. Jag hade ju regin att tänka på och det var svårt att hinna med båda sakerna samtidigt. Även om det bara var enfärgade vita väggar av plywood skulle de strykas med sågsånsfärg för att få det rätta murutseendet och den stora porten som likaledes var av plywood målades med tjock färg med massor av krita i för att vi skulle kunna skulptera fram de gamla plankorna och ådringen på dem. Jag hade behållit mitt hyresrum på vinden hos stadsdirektören som gästrum (vår lägenhet var en enrummare) och där kunde Lars-Inge bo. Vi hade ett fint samarbete och Maria var glad över att få umgås med sin bror. Den enda incidenten uppstod när jag råkade berätta för Maria att jag hade skickat Lars-Inge att köpa färg. Skickade du med honom pengar? Hur skulle jag annars göra? Han kan inte skriva upp i färgaffären, de känner ju inte honom. Hon sa allvarligt till mig, att aldrig anförtro Lars-Inge några kontanter. Jag som inte hade något tidigare erfarenhet av närmare umgänge med alkoholister tog inte hårt på tillsägelsen. En hygglig pojke, min egen svåger, honom måste jag väl kunna lita på!

En annan mycket betydelsefull omständighet hade tillkommit. Marias menstruationer, blodiga och smärtsamma tillställningar, enligt vad hon sa, hade mer eller mindre upphört sedan vi träffades och detta föranledde ett besök på lasarettets gynekologavdelning där överläkaren dr Marcus bekräftade vår misstanke: vi skulle bli föräldrar. Maria skulle föda barn i mitten av augusti enligt doktors uträkningar. Hon var nu i fjärde månaden och så länge hon gick omkring på scenen som den påbyltade

Fjokla i Gogols pjäs gick det an, men det kunde kanske bli svårt att spela den jungfruliga Mariana Pineda om ytterligare en månad med magen i vädret. Marie upptäckte genast att hon hade fått en bulle på magen när hon fick veta att hon var med barn. Vi var lyckliga över beskedet. Luft, sa Lars-Inge om Marias mage. På den punkten ändrade han sig inte förrän Anna föddes. Marias mamma blev naturligtvis till sig trasorna när Maria berättade nyheten för henne. Min pappa skrev och gratulerade och passade samtidigt på att säga att min bror Bengt hade varit i Luleå vid påsken och haft med sig sin fästmö och att han, pappa, inte tyckte om henne. Det gåtfulla meddelandet förklarades av ett mer utförligt brev från Bengt själv, som berättade att Ingrid hade uppträtt nedlåtande mot Barbro och behandlat henne som piga. Hennes bakgrund var inte densamma som vår. Hennes far var resande och hennes mamma hade fött upp fyra barn i en proletär miljö i Växjö. Barbro hade inte gått i läroverk utan på folkhögskola och hon jobbade som barnflicka. Jag tyckte inte att hon var någon skönhet precis; det fanns många tjejer som var snyggare, och pappa sa till mig att Bengt, som såg så bra ut (en avbild av sin far) borde ha kunnat få tag i någon bättre. Ulf Qvarsebo tyckte dock att hon var sexig och jag förstår inte pappas reaktioner annat än som något som Ingrid hade satt i honom. En liten, blyg lantlig flicka passade som hackkyckling åt en som själv var obetydlig och obildad. Se vad den fine apotekarens fine pojke fick på kroken! (Bengt menade att det inte fanns någon ursäkt för vår far; han kunde tänka själv!) Bengt som nu var klar med sin fiskmästarutbildning och dessutom tagit körkort och köpt sin första SAAB, som han hade kommit för att också visa upp, hade tagit med sig Barbro och satt sig bilen och kört i vredesmod tillbaka söderut på långfredagskvällen. Han skrev i sitt brev att det var sista gången han besökte pappa.

Premiären på Mariana Pineda var en seger för oss inte minst för Maria, som läste Lorcas verser lysande och var mycket gripande som kvinnan som sydde fanan åt revoltören, Lars Gerhard Norberg, och råkade i konflikt med den onde guvernören, Ulf Qvarsebo. Gerda Carlander övertygade som abbedissan i klostret där Irma Erixson och Gunnel Qvarsebo var nunnor. Gerda Carlander var en duktig skådespelerska som hade diciplinerats ut i marginalen, så att hon knappast märktes, tyst och anspråkslös. (Ett glas vatten och en skorpa är nog för mig, som Anouilh skriver.) Hon tackade mig för att jag gav henne regi, hon var glad för att hon blev sedd. Själv hade hon inga andra önskemål annat än vi skulle ha rosa ljus i strålkastarna; det blev man vacker i. Den intensive Bror Follin spelade en av Mariana Pinedas tillbedjare och när jag föreslog honom att kasta sig på knä för henne gjorde han det med sådan kraft att det small i hela teatern som om man hade kastat en säck ben i golvet. Maria berättade att han hade varit inneboende hos tant Ebba på Götabergsgatan och att han då han frös och inte fick ved till sin kakelugn, hade eldat upp ett par av hennes stolar. Calle Werner gjorde att liten fin miniatyr av trädgårdsmästaren. I backspegeln

betraktat skulle jag kanske ha valt en annan yttre form för uppsättningen, en mer opretentiös, mindre av det strama, högtidligt spanska och mer av pappersrosor och kitsch, låt vara att det skar sig mot Lorcás vers. Men på så sätt skulle man komma närmare de vanliga åskådarna.

Lars Gerhard Norberg hade fått nog av den teater han grundat och lett i tre år. Han kände sig motarbetad av sin ensemble. Han var ingen större skådespelare. Det var något spänt och nästan krampaktigt över hans aktion på scenen. Han trivdes inte heller i regissörsrollen och hade ovanan att "spela för", vilket inte alltid uppskattades av skådespelarna. Nu förelåg en öppning, ett erbjudande från Mats Johansson om en anställning på Folkteatern i Göteborg och Lars Gerhard hade bestämt sig för att tacka ja. Vi på teatern började naturligtvis genast spekulera om vem som skulle bli vår nya chef. Anita Blom tyckte att hennes Palle Granditsky skulle vara rätt man för jobbet. Bertil Söderling tog kontakt med mig och frågade om inte jag ville bli teaterchef? Efter att ha tänkt igenom förslaget, tackade jag nej. Jag ville gärna stå på tillväxt. Jag tyckte inte att jag hade tillräckligt goda kontakter inom den svenska teatern. Jag kände inte så många människor som jag borde göra, jag hade inte som Palle arbetat på olika scener under många år och blivit bekant med halva skådespelarkåren. Jag hade visserligen varit ordförande i Stockholms Studentteater men det var ändå ett amatörteatersällskap. Jag var inte helt säker heller på ifall jag skulle passa att leda en institutionsteater med det speciella kravet att hitta en repertoar där det skulle finnas lite av varje, något för varje smak. Jag ville i så fall ha en teater mer i linje med det som Per Verner och jag hade skisserat i vårt manifest Teater 52. "Fri från en falskt uppfattad tradition och lika obunden av en extrem icke-teatralisk analys av sceniska värden vill den söka en adekvat gestaltning av nutida livsbegrepp." Jag citerar ur den första paragrafen. Ordet "adekvat" var modeordet framför andra i intellektuella kretsar på 50-talet. (Om Per Verner-Carlsson hade varit fri och ställt upp tillsammans med mig hade jag nog vågat; men han hade nu fått fast anställning på Radioteatern.) Jag rekommenderade teaterstyrelsen att anställa Palle Granditsky om han var intresserad. Och så blev det.

Nu stod vi inför en sommar igen, vilket var detsamma som arbetslöshet; de fyra månader då vi inte längre hade lön från teatern utan måste försörja oss på andra arbeten i väntan på nästa spelår som skulle starta den femtonde augusti. Vi hade fått semesterlöner, en och en halv dag per arbetad månad, tolv dagar för åtta månader för mig, tio och en halv dag för Marias sju månader, fast det blev ungefär lika mycket i kronor eftersom hon hade högre månadslön än jag, 950:- att jämföras med mina 800:- och pengarna räckte april månad ut. Om jag hade accepterat att bli teaterchef i Borås kanske jag kunde ha fått lön även på sommaren. Jag var insåg ändå att jag gjorde rätt som tackade nej, även om det hade inneburit en klar förbättring av familjens ekonomi. Jag var fortfarande för naiv i min kärlek till teatern som konststart. En halv av de svåra fyra månaderna klarade semes-

terersättningarna av. Doktorn hade räknat ut att barnet skulle födas den femtonde augusti, samma dag som nästa spelår började. Maria fick moderskapspenning under tre månader och man kunde börja ta ut den fyrtiofem dagar innan födelsen. Det innebar att vi skulle kunna hanka oss fram från den 1 juli. Återstod de båda månaderna maj och juni. Vi hade inte alls planerat någonting, bara förutsatt att det skulle ordna sig, precis vad man kunde vänta sig av mig med min sangviniska läggning. Hur Maria hade tänkt, vet jag inte; hon var ju inte lika lättsinnig som jag. Jag förmodar att hon litade på mig efter den fortfarande gällande normen att mannen i äktenskapet försörjde familjen. Jag hade haft vaga funderingar på att åka upp till Stockholm och jobba på Folkkrörelsernas Dekorationsateljé ifall de fortfarande ville ha mig och det fanns ett ledigt arbete. Hade inte Maria haft den stora magen hade hon kunnat få jobb på Folkparksteatern eller i Varberg. Jag ville inte åka ifrån henne och hon hade inte lust att sitta ensam i Borås med katten.

Jag började se mig om efter jobb i Borås. Jag fick ett tillfälligt sådant av Calle Hulthén att vikariera som vaktmästare på Konsthallen under några veckor. Jag tog kontakt med Tore G Wärenstam, chefredaktören på Borås Tidning och erbjöd mig att jobba där. Han gav mig av ren vänlighet i uppdrag att skriva sagor för söndagsbilagan, sagor som jag illustrerade med tuschteckningar, men det jobbet var inte välbetalt och inte heller omfångsrikt. Jag svarade på en annons i Dagens Nyheter där en lärare ville ha hjälp med att stilistiskt bearbeta en korrespondenskurs i matematik för gymnasiet. Jag hade gått reallinjen och läst matematik och varit road av ämnet utan att vara överdängare. Lektor Guntsch, min mattelärare i Umeå författade alltid våra skrivningsuppgifter själv vilket dels betydde att talen aldrig gick jämt ut (inga enkla svar) och dels att personerna i talen hette Agaton och Begaton och Cegaton och så vidare. Det här var tydligen något i samma stil. Beggars can't chose och jag åtog mig jobbet, och det visade sig vara mycket slit för lite pengar eftersom jag blev tvungen att repetera gymnasiets matematik och jag av medkänsla med min uppdragsgivare som efter vad jag förstod skulle betala mig ur egen ficka inte ville göra ett halvdant arbete. Många långa kvällar gick åt till att få fason på de sega talen och de 325:-kronorna var välkomna men föreslog inte långt för två rökare även om den ena av oss försökte minska ner. Men så behövde hon istället ha annat som hon hittills hade varit förskonad från. Barnet växte och hon började bli besvärad av tyngden och behövde ha en särskild korsett som bara den kostade nästan lika mycket som en kurs i matematik inbringade. Jag såg mig ingen annan råd än att göra det som jag helst av allt ville undvika, ringa till Luleå och låna av min far. Hade jag inte kaxigt förklarat att nu skulle jag stå på egna ben? Endera dagen, hade jag lovat, skulle jag börja betala tillbaka. Nu svalde jag stoltheten. Det ofödda barnet var en lämplig ursäkt. När inget mer fanns att göra i Borås åkte vi till Göteborg, där Marias mamma lät oss bo i båtsmansstugan på Nya Varvet. Hon försökte också sticka till oss en

slant när hon tjänade någon på att hyra ut rummen på Götabergsgatan. Vi hade Hubbe med oss på tåget; han hade vuxit till sig och gillade inte att vara instängd i korgen. Han klagade högljutt och lurade oss att försiktigt låta på locket, vilket medförde att han slank ut ur korgen, smidig och snabb som han var. Därefter började han nyfiket bekanta sig med omgivningen och vandra runt på axlarna på medpassagerarna i vagnen. Det är inte alla som tycker om det, men resenärerna mellan Borås och Göteborg var förvånansvärt toleranta, och Hubbe hade också utvecklats till en vacker och intagande kattynpling med svart ansikte och vita tassar. Han hade siamesens slanka kropp med bakben som var betydligt längre än frambenen och lång svans. Han var en typisk innekatt men på Nya Varvet var det svårt att hålla honom instängd (vi tyckte också att han skulle få vara ute; det var ju stor skillnad mellan de lantliga omgivningarna runt båtsmansstugan och den farliga trafikmiljön på Kellgrensgatan i Borås). Vi ställde dörren på vid gavel och han satt och stirrade ut på sin nya omgivning. Utanför verandan blommade två hagtornsträd och till slut kunde han inte motstå frestelsen att störta ut och skutta upp i ett av dem men föll snarare än hoppade ner igen, överraskad av alla vassa taggar. Men redan efter några dagar lärde han sig att klättra omkring i de båda träden genom att sätta ner fötterna mellan taggarna där det inte gjorde ont och han var snart lika hemmastadd utanför huset som inne i lägenheten i Borås, fast han såg inte skillnaden mellan ute och inne i så måtto att han vägrade att göra sina behov någon annanstans än på sandlådan. Vi kunde höra hjärtskärande skrik utanför dörren och när vi öppnade rusade han som en raket till sin älskade låda för att med salig min tömma blåsan och sedan snabbt skutta tillbaka ut i trädgården igen där han lade sig på det varma gruset och låtsades sova för att invagga sparvarna, som hoppade omkring därute, i säkerhet så att de till slut hade glömt att han fanns där. Någon råkade ta ett steg för nära honom. Vips kastade han sig över den olycklige. Talang och tålmod gjorde honom till en utmärkt fågeljägare. Jag försökte schasa bort fåglarna när jag satt ute på verandan och såg dramats första akter utveckla sig medan jag arbetade på scenografin till det nya spelårets första uppsättning, en pjäs av den danska författaren Knud Sønderby: En kvinna är överflödig, där Gerda Carlander spelade huvudrollen som en försummad mor, vilket hon för övrigt gjorde alldeles utmärkt. Pjäsen skulle också bli Kretsteaterns turnépjäs 1957-58.

Jag ville pröva en idé om att göra en pankoupé, ett runt hörn i rummet. Gerhard Pettersson hade lärt mig begreppet och det skulle vara en nyhet på scenen i Borås. Det satt jag och pysslade med när det knastrade i gruset på gången och två småväxta gamla människor kom arm i arm runt husknuten. Katten som jag inte hade sett till på en stund dök nu som en pil ut ur blomsterrabatten och störtade sig över en sparv som han dödade mitt framför fötterna på det gamla paret som visade sig vara två syskon, Norwin och Eda Douscha, båda över åttio år, gamla bekanta till Marias familj av tjeckiskt ursprung; deras far hade varit musiker på Storan, Norwin hade arbetat

i en konfektionsaffär och Eda var målarinna som bland annat hade målat porträtt av Maria och Lars-Inge som barn. Nu hade de kommit till Nya Varvet för att gratulera till äktenskapet och för att se på fröken Sjöstrands man, som jag hette i fiskaffären där ute. Den olycksaliga kattens plötsliga fågelmord hade nästan fått dem att svimma och när Maria kom ut från huset (hon jobbade med skulptur en trappa upp) fick vi hjälpas åt att leda in dem på verandan och sätta ner dem på bänken och de hämtade sig först sedan de fått var sin sup. Maria och jag hade inte råd att köpa brännvin och det hade de snälla Norwin och Eda förutsett. De hade tagit med sig en kasse med godsaker, däribland en halvliter Renat.

Lars-Inge såg vi nästan aldrig till. Han hade träffat en flicka som hade en fest som nu pågick på tredje året. Hon hette Siv Seyboldt. Lars-Inge var djupt förälskad i henne och det hade han varit sedan han besökte oss i Borås i våras och kärleken visade inga tecken på att mattas av, vilket gjorde Ebbamor orolig. Siv är en naturlig människa och där blev inget tantande utan Ebba rakt av bara och Siv lindade direkt Marias och Lars-Ingens mamma runt lillafingret. Det dröjde inte länge förrän Siv och Lars-Inge hade förlovat sig, och vi blev hembjudna till Sivs mamma tant Marianne på söndagsmiddag i den ståndsmässiga villan Munkekullen i Särö. Hon var änka efter Elof Hansson, som hade grundat ett av de ledande internationella köpmanshusen i Göteborg, den rikaste enskilda firman i stan. Familjen hade tio barn (Tant Marianne var hustrun nummer två och mor till de tre yngsta; hon lär ha varit sjuksyster och vårdat sin företräderska på slutet, hon som var mor till de första sju barnen). Varje barn hade fått en miljon i present av sin far på myndighetsdagen och Siv hade omgående blivit av med hälften i ett snabbt äktenskap. Därför var Sivs mor misstänksam mot Lars-Inge ifall han skulle visa sig vara ännu en lycksökare. Hon skaffade upplysningar om familjen Sjöstrand (det var i det sammanhanget som pappa Oskar sades ha varit förläggare av pornografisk litteratur) och för säkerhets skull skrev Siv och Lars-Inge äktenskapsförord innan de gifte sig mitt i sommaren i en lägenhet på Vasagatan där kyrkoherden i Örgryte församling Nils Oderstam bodde, en känd präst som var familjen Hanssons själasörjare. Det var ett stiligt par, den blonda Siv i sommarklänning och den mörkare Lars-Inge i nyinköpt grå kostym. Jag var en av gästerna tillsammans med Lars-Ingens bästa vän Carl-Otto, målare liksom han, och tant Marianne och Sivs syster Barbro, som var i allo hennes motsats; om Siv var glad och öppen, föreföll Barbro butter och tillknäppt. Glasögonen kom henne att se ut som en lärarinna. Hon studerade och var prydlig och ordentlig. Ingen skulle misstänka henne för att ha en fest som varat i tre år. Sivs bror Bo-Elof var inte närvarande och inte något av hennes många halvsyskon, inte heller Lars-Ingens bror Östen och hans Ella. Mor Ebba och Maria var naturligtvis inbjudna men ingen av dem deltog, tant Ebba var hemma och förberedde bröllopslunchen och Maria skylldes på magen och stannade hemma för att hjälpa sin mamma som hade svårt att klara den psykiska omställningen när

nu också älsklingsbarnet efter alla år skulle kapa navelsträngen. (Hon hade dessutom sin ansiktsneuralgi som hon kunde skylla på.) På bara några få månader hade båda de hemmavarade barnen lämnat henne.

Siv Sjöstrand, som hon numera hette, hade förutom en lägenhet på Meijerbergsgatan i Johanneberg i Göteborg också ett hus på norra änden av Otterön utanför Grebbestad. Hon hade varit på skidsemester i fjällen och skaffat en GP för att se vad som hade hänt på hemmafronten. Där hade hon hittat en annons om ett timmerhus till salu i Bohuslän. Hon hade blivit nyfiken och ringt upp mäklaren och när hon fått höra detaljerna hade hon slagit till. Fastigheter med havsutsikt på öarna i Bohuslän betingade inga fantasipriser på den tiden och Siv hade ju inga större bekymmer när det gällde pengar. Nu blev Maria och jag inbjudna att göra ett besök i hennes hus. (Maria och Siv blev genast goda vänner.) Det var ett gammalt sjökaptensboställe av det slaget som det finns ganska gott om uppe i norra Bohuslän, ett vitmålat en och halv plans trähus med delvis utgrävd källare på en hög stenfot av granit. Till fastigheten hörde en ladugård och en vedbod och en sjöbod med brygga nere i viken. Ett sådant där härligt ställe som man blir glad bara av att se. Hon hade också några trädgårdsländor till stor del fyllda av ogräs (först festen och sedan kärlek och äktenskap hade kommit henne att försumma odlingen). Ängsmark och berg i dagen omgav tomten. Nyponbuskar blommade och vildkaprifol slingrade sig kring lövträden och lupiner växte i mängder. Solen sken från en renblåst himmel. Hon hade varken el eller telefon. Om man ville ringa fick man gå till Hedvig som bodde i nordöstra änden av ön, någon kilometer bort i sydlig riktning, närmare Grebbestad. Hon hade telefon som man kunde låna och det var på den gamla tiden då man måste beställa rikssamtal med prisuppgift och de samtalen fick man ibland vänta på i både en och två kvartar. Hedvig var i sjuttioårsåldern och hennes gammaldags uppfostran tvingade henne att alltid bjuda gästen som satt i köket och väntade på något, oftast polkagriskarameller och pilsner. Vi gick över till henne för att ringa till mamma Ebba och berätta att vi hade kommit fram lyckligt och väl (Siv hade bil, en Volvo Duett, som hade tagit oss till Grebbestad och där väntade hennes eka med aktersnurra för de sista tio minuterna av resan.)

Författaren ringde, sa Hedvig, men jag sa till honom att jag inte ska hyra ut i år. Jag orkar inte med sådant längre. Hedvig hade bara en vanlig eka utan motor som hon använde när hon hade ärende in till Grebbestad. När författaren ville till Gästis (hans vanligaste ärende i Grebbestad) måste Hedvig ro honom dit. Sedan hon utträttat det hon skulle i samhället och hälsat på sina bekanta, folk som gick i säng som anständiga människor, blev det till att sitta och vänta nere i ekan till dess att krogen stängde och de sista gästerna kastades ut. Fast han var snäll och givmild, författaren. Författaren var Evert Taube, som hade lärt känna Siv och det var hennes förtjänst att han kommit till Otterön och skrivit visan om min älskling som sitter på Grebbestads telefonstation och om jungfrun som går till käl-

lan för att hämta vatten som smakade så himmelskt; Siv hade ingen vattenledning. Inte ens en brunn, utan vatten hämtades i en naturlig källa som rann upp intill berget på vägen ner till sjöboden. Evert Taubes dotter, Ellinor, hade ett hus på Musö som ligger strax söder om Otterön, men jag hörde aldrig att han var där. Siv gick på Hovedskougs målarskola; hon målade i en blond, lugn stil. Jag förstod att det var stället på Otterön, Röd som det hette på kartan, som var en dröm för vem som helst, måste kännas särskilt tilltalande för den som tänkt ägna sig åt färg och form. (Var; jag skriver i imperfektum eftersom huset brann ner en vinternatt på sextiotalet; kåken hade snabbt blivit övertänd, brandorsak möjligen eld i trossbotten, och då borgarbrandkåren, som satt vid dukad julfest på Gästis när larmet gick, sent om sider anlände per båt var huset redan övertänt och det fanns inget att göra.)

Maria hade nu mindre än en månad kvar till den väntande födseln och gick med magen i vädret och hade svårt att hålla balansen på de obanade stigarna på Sivs ö. Vi åkte tillbaka till Nya Varvet och stannade där ytterligare några veckor innan vi reste hem till Borås. Jag hade hittat några rullar med ljus tapet och roade mig med att måla akvareller från båtsmansstugan. Inte långt från huset fanns ett dike där vi hämtade lera, som Maria bearbetade så att den gick att skulptera i. Sedan stod hon uppe i sin ateljé, glasverandan en trappa upp och formade skulpturer, huvuden mest, som torkade och föll samman när vi hade rest därifrån. Vi använde bara de båda verandorna, köket och ett sovrum i huset.

Nu närmade det sig den femtonde augusti. Vi gick hemma i Borås och räknade dagarna. Den femtonde kom och passerade men ingenting hände; man går ofta över tiden första gången, fick vi höra. Palle Granditsky hade höstsamling med oss och berättade att programmet efter En kvinna är överflödigt skulle vara Festen snart förbi av Axel Strindberg, en pjäs som Maria hade spelat med i då den framfördes på Göteborgs Stadsteater 1951. Det fanns vågade, sensuella rollporträtt av henne i bara underkläderna. Hon berättade att hon kände författaren; hon hade ett par av hans böcker, försedda med en försiktig dedikation i tunn skrift: Till M från A. Han kom på besök till teatern och jag frågade Maria om hon ville följa med och träffa honom, men hon avböjde. (Det var kanske inte heller läge med den stora magen som stod rakt ut i vädret.) Hälsa Axel! sa hon. När jag gjorde det, såg han så besvärad ut att jag genast bytte samtalsämne. Nu fick Gunnel Qvarsebo göra den rollen och Maria skulle få vänta till årets tredje program, en komedi av Marivaux, innan hon måste upp på scenen. Då borde hon vara återställd från barnafödandet och kunna börja jobba igen. John Wennberg och jag snickrade och målade kulissen till En kvinna är överflödigt som jag hade scenograferat och pjäsen hade premiär men tillökningen lät vänta på sig. Den första oktober hade den period, de tre månaderna, under vilken moderskapspenningen utbetalades, gått tillända och vi hade fortfarande inte något barn. En morgon väckte Maria mig och

sa att nu var det dags; värkarbetet hade satt igång. Vi åkte upp till BB på lasarettet i Borås. Jag lämnade henne där och åkte till verkstaden som vi hade flyttat till nya lokaler mitt inne i stan, Konsums f.d. charkuterifabrik på Österlånggatan vägg i vägg med Försäkringsbolaget Skandias kontor. Vi hade fortfarande ingen telefon i verkstaden och om man ville nå oss på vår arbetsplats ringde man till Skandia, så kom någon därifrån med bud till oss. Jag gick oroligt väntande medan dagen förflöt och inget bud kom. Så snart arbetsdagen var över åkte jag upp till BB och där låg Maria där med sin stora mage, som jag nu hade börjat vänja mig vid. Hon berättade att hon hade legat rakad och klar på förlossningsbordet när någon hade kommit in och frågat om hon var hungrig? När hon sa att hon var det, hade man hämtat en tallrik soppa till henne. Sedan hon hade ätit sin soppa, upphörde värkarna. De kom inte igång nästa dag, heller och då skickade man hem henne

På teatern råkade jag höra ett samtal i skådespelarfoajén; en av de nya det året var Mona Andersson, en flicka från Göteborg. Hon berättade att hennes syster som bodde i stadsdelen Hedvigsborg i Borås skulle flytta och att hon, Mona, kunde få ta över hennes lägenhet. Men vad ska jag, en ensam tjej, med två rum och kök till? Jag kände det som att få en uppenbarelse. Det var precis vad vi längtade efter. Vi hade försökt föreställa oss hur det skulle vara att bo tre stycken i vår lilla enrummare. Mona blev glad för att få överta den lilla lägenheten, och det gjorde inte henne någonting att det var ett andrahandskontrakt; hon inga planer på att stanna länge i Borås, (och gjorde det inte heller). Jag tog bussen upp till Hedvigsborg och talade med Monas syster, som gick med på bytet på villkor att jag köpte hennes persienner och det hade jag ingenting emot. Detta skedde ungefär i samma veva som Maria åkte in på BB första gången och kanske var det tanken på den förestående flytten som fick värkarna att upphöra. Nu kunde hon vara med och inreda en ny rymlig lägenhet. När den var klar och vi hade flyttat in var det den tionde oktober och nu började värkarna på nytt. Vi åkte upp till BB en andra gång och stod där i porten klockan åtta på morgonen. Maria blev genast omhändertagen och en tjock sjuksköterska stirrade på mig och sa: Ska ni också ha barn? Så blev jag barskt utvisad sedan man lovat att höra av sig till Försäkringsbolaget Skandias kontor. Olle Montelius dekor till Axel Strindbergspjäsen var redan färdig och stod på scenen. Jag svarade själv för dekoren till Marivauxpjäsen. Jag hade gjort ett rum som bara bestod av två element, pelare och franska dörrar som stod i en halvcirkel. Genom dörrarna skymtade en trädgård och i taket hängde drapperade suffiter av grått blankt fodertyg. Vi arbetade med detta på verkstaden, då budet kom klockan två på eftermiddagen. Lutad över disken bland de andra kunderna på Skandias kontor mottog jag samtalet: Vi ska hälsa från fru Pettersson att ni har fått en dotter som väger 2730 gram och är 47 centimeter lång. De mår bra. Nej, det går inte att hälsa på dem, vi har infört besöksförbud på hela lasarettet från och med i dag på grund

av Asiaten. (Influensa.) Jag fick gå och lägga mig ensam för första gången sedan den där dagen i november förra året då Maria hade åkt till Göteborg för att göra slut med sin förra kille. Det är förresten inte sant att jag var ensam, jag hade ju Hubbe, katten, som nu var kastrerad och vars stora nöje var att ligga uppe på dörrbladen och peta på oss när vi gick förbi. Han tog de två metrarna upp på dörren i ett ledigt skutt tack vare sin siamesiska konstruktion med långa bakben och korta framben. Hans stora passion var vitamintabletter. Det räckte med att vi kastade upp en tablett i luften. Han störtade sig efter den och det hände aldrig att den nådde golvet. Han sov varje natt på Marias arm men nu när hon var på lasarettet tryckte han sig intill mig i stället. Jag var ju inte van vid det och när det blev varmt flyttade jag mig undan i sömnen ut mot kanten; han kröp efter och jag flyttade igen och så höll vi på till dess att jag ramlade ur sängen. Men kampen var övergående, för Maria och jag hade bestämt oss att ge bort Hubbe innan vi fick hem barnet. Vi var rädda för att katten skulle bli svartsjuk när en rival skulle dyka upp och tävla om mattes gunst. Sara, som vi hade fått katten av, kände till en familj som gärna ville ha honom, så det var inget bekymmer. Maria hade ringt till sin mamma och berättat för henne att hon hade blivit mormor och mor Ebba hade skrikit: Blev det en flicka eller en tös? Maria ringde också till mig (familjen som bodde granne med vår nya lägenhet hade telefon) och sa att hon behövde ha sin hårborste. Besöksförbudet existerade fortfarande men jag visste var det fanns en baktrappa (den hade jag råkat se förra gången när hon var på BB) och uppför den smög jag mig med borsten i handen. Där låg hon i sängen och såg ut som Gina Lollobridgidas storasyster, bysten jättelik: för det första hade hon fått mjölkfeber, för det andra hade man packat in bröstet i fetvadd för att bota dem. Jag vågade inte stanna och fick inte se barnet som låg i ett rum för nyfödda; ifall jag skulle bära på någon influensasmitta ville jag inte att den skulle drabba de små barnen. Tillbaka på teatern köpte jag cigarrer och delade ut.

Ulf Qvarsebo och hans fru Gunnel hade haft samma problem som vi med att försörja sig under de lediga fyra månaderna. De hade städat järnvägsvagnar i Göteborg och Ulf som var musikalisk och spelade piano till husbehov hade dessutom fått en månads jobb på Waideles musikaffär i Borås. Jag visste hur mycket Maria längtade efter sitt piano (sin flygel) och Ulf ordnande så att jag fick köpa ett bättre begagnat instrument för Kr 1.200:- att betalas av med hundra kronor i månaden. Det är möjligt att vi kunde ha fått flygeln av Ebbamor men vi hade ändå inte haft plats för den, inte en gång i vår nya lägenhet. Ett rättuppståede, svartmålat piano rymdes dock i vårt spartanskt möblerade vardagsrum. Vi hade fått överta en läderklädd massagebänk från Marias mor. Den använde vi som soffa (senare bytte vi ut den mot soffan i Mariana Pineda, som stod i teaterns förråd till ingen nytta.) Lägenheten i Hedvigsborg hade vardagsrum, sovrum, ett stort kök och en liten balkong med utsikt mot en skogsdunge. Det är runt fyra kilometer in till Borås centrum. I Hedvigsborg låg också Algots per-

sonalbostäder, i folkmun kallade ”ridhusen”, där ett stort antal flickor som arbetade på syfabriken bodde. Många av dem var finskor som hade kommit till Borås för att tjäna ihop ett litet kapital och de var för ekonomiska för att åka buss. De gick i en strid, pladdrande ström fram och tillbaka mellan sina lägenheter och fabriken nere i stan och många gånger fick jag göra dem sällskap mot slutet av månaden när vår ekonomi var körd i botten. Det var ju så mycket nytt som måste skaffas: barnsäng, skötbord, babylift. En dag medan Maria fortfarande låg kvar på lasarettet gick jag förbi Domus’ skyltfönster. Där stod det på en skylt att man hade barnvagnsrea. En vacker barnvagn med flätad korg och sufflett kostade bara några hundralappar vilket jag råkade ha i plånboken. Jag slog till och drog hem vagnen och ställde den i våningen i väntan på att Maria skulle komma från BB med barnet. De fick stanna en hel vecka på sjukhuset, som fortfarande hölls stängd för besökare. Maria och jag visste nästan ingenting om hur man skulle sköta barn. Vi hade inte gått på kurs, vi hade väl läst någon bok eller broschyr. Jag hade aldrig tagit i ett spädbarn och jag misstänker att det inte stod mycket bättre till med Maria. Hon fick nu träna sig på BB, men snart skulle hon komma hem och hennes mamma, den äldre generationen, Ebbamor, som skulle finnas till hands för att hjälpa den yngre, kunde inte på grund av sina nerver infinna sig och hjälpa henne. Jag tog bussen upp till lasarettet med babyliften och en uppsättning kläder som Maria hade virkat och stickat och annat som hade inköpts och jag fick för första gången se barnet som hade näsan tillplattad åt vänster eftersom hon hade legat med ansiktet i kläm inne i livmodern. Hon tittade nyfiket på mig med bruna ögon, så länge och så noga att jag nästan kände mig generad. Hon granskar en, sa Maria. När vi kom hem berättade Maria att barnafödandet hade varit ett helvete. Hon hade skrikit så att personalen hade förebrått henne: Nu får fru Pettersson lugna ner sig! Ni stör hela avdelningen. Så går det när en utbildad skådespelerska med goda lungor hamnar i barnsäng. Maria var känd för sin starka röst. När Sven Milliander som negern i radioversionen av Sartres pjäs Den respektfulla skökan skulle torteras engagerades Maria för att utföra hans plågade skrik. Hon hade nu fyllt trettio år och det ansågs då vara en sen ålder på en förstföderska. Tidigare han hon lättsinnigt sagt att hon ville ha en hel skock med barn. Nu deklarerade hon att hon aldrig ville utstå en sådan smärta igen.

Vi var nu ensamma med ett litet barn som vi inte riktigt visste hur vi skulle hantera och helt följdriktigt sinade mjölken för Maria. Det var inte så farligt, sa man. Det fanns utmärkt ersättning för bröstmjolk, också för barn som är så små. Den såldes dyrt på apoteket i konservburkar och bortsett från priset upplevde vi inte mjölkpulvret som så negativt. Tvärtom blev det en tillgång när Maria måste börja repetera redan tre veckor efter födseln. All planering hade råkat i olag på grund av doktor Marcus galna uträkning. Den femtonde augusti hade han sagt. Det blev den tionde oktober. Vi hade bestämt att hon skulle heta Anna-Maria. Det var klang i det

namnet: Anna-Maria Pettersson. Dessutom fick hon heta Ebba efter mor-
mor och Elisabet efter farmor. Vi bad pastor Magnusson som hade vigt oss
att komma hem till oss och döpa barnet. Han himlade med ögonen och
sa att han inte kunde förstå hur någon ville skaffa barn till den här onda
världen, men kom i alla fall och Marias kusin Siri ställde upp som gudmor
och mamma Ebba var närvarande och blev naturligtvis upp över öronen
betagen av sitt första barnbarn, som redan hade kommit på ett sätt att ta sig
fram: hon förflyttade sig genom att liggande på rygg slå med underkroppen
som en fisk som blir uppdragen på land. De gick fort och det såg komiskt
ut och Ebbamor skrattade så att tårarna rann. Om man dömer av bevarade
bilder skulle man kunna tro att hon aldrig skrattade. Hon ser allvarlig ut,
nästan sorgsen. Inte ens på den stora oljemålningen som hängde i salon-
gen på Götabergsgatan såg hon glad ut, inte skymten av ett leende kan
anas i hennes gröna ögon, munnen sammanbiten, bara armar, dubbla rader
stenkolspärlor draperade runt halsen. På pendangen, målningen av Oskar,
sitter han lika allvarlig med en cigarr nonchalant i högra handen. Tavlorna
är daterade 1930. Då var Ebba 31 år och Oskar 46 (Maria 3). (Hon log
inte heller gärna på kort; hon brukade teckna ansikten på servetter och
pappersdukar och andra lappar som hon fick tag på när vi var ute som hon
sedan stack till mig eller stoppade i handväskan, små bilder som grekiska
mynt, några få streck bara, ett huvud i profil eller en face, undantagslöst
allvarligt.)

Jag fortsatte att odla mina litterära intressen även om jag inte längre
fick pjäser att läsa som teatersekreterare. Jag skrev själv en liten pjäs som
utspelade sig i det gamla Grekland och som handlade om två atenare som
tröttnar på livet i den stora staden och ger sig ut i vildmarken för att på
grekiskt manér grunda var sin koloni och om hur de kommer på kant med
varandra inte minst på grund av sina olika politiska system, demokrati
respektive diktatur. En komisk historia med sånger tänkt att spelas som
arenateater; den hette "Det måste finnas gränser" och jag visade den för
Palle Granditsky som tyckte att den var för studentikos. Maria gjorde fak-
tiskt musik till flera av sångerna, men inte heller den här pjäsen kom upp
på scenen. (När Dramaten några år senare utlyste en tävling om barn- och
ungdomspjäser skickade jag in den naiva komedin, men inte heller där fick
jag napp.)

Bertil Söderling kom och besökte oss för att skåda underverket. Det är
ett motoriskt mycket livligt barn, sa han. Henne får ni roligt med när hon
ska börja gå. För att inte tala om när hon blir fjorton och ska ut och lifta.
Med dessa förutsägelser visade han att han väl förtjänade titeln barnpsyko-
log. Vi bjöd in John Wennberg att komma och se den lilla blonda flickan,
som alla sa inte liknade den svarthåriga Maria, utan mera mig. Det, sa
John, skulle jag vara glad för. Första barnet ska vara likt sin far, enligt hans
Sandhultsvisdom. Den motoriska livligheten bidrog kanske till att hon inte
ville somna på kvällen. Det enda som hjälpte var att jag gick omkring med

henne på armen och sjöng luciasången. Underligt nog påverkades hon inte av denna omusikaliska behandling under sina första levnadsmånader; hon visade sig så småningom vara ytterst musikalisk. När jag beklagade mig för scenarbetarna på teatern över att min nattsömn nästan försvann, sa de att jag väl inte hade något att gnälla för. Tänk på Maria som ska gå därhemma hela dagarna, sa de, du har ju en arbetsplats att vila dig på! Siv och Lars-Inge kom på besök och när de hade bekantat sig med den nya familjemedlemmen, ville de gå på krogen. Jag följde med dem på Hotell Borås, Maria måste stanna hemma med barnet. Eftersom det var söndag var det fullt med middagsätare. Vi åt och drack och hade trevligt. Vid bordet bredvid satt ett äldre par som också drack och hade trevligt, så trevligt att de nekades vidare servering. Siv, som har ett gott hjärta, beställde in en grogg som hon gav till den lille farbrorn, som blev glad, men det blev inte personalen och hovmästaren Gösta kom fram till vårt bord och sa: Det ska inte vara mer här. Det betydde: var så god och ge er iväg. Det var första och hittills enda gången som jag har blivit utkastad från krogen. Jag vände mig till Gösta och sa myndigt: Ta hit notan, så ska jag skriva på den. Han lommade efter notan, jag skrev på den och vi gick. Hovmästaren Gösta var en liten fikus, normalt trevlig och överseende med teaterfolkets ibland något säregna vanor. Ulf Qvarsebo sa en gång till honom, att du är alldeles för snäll, Gösta. Du kan ju aldrig bli arg. Jag kan visst bli arg, invände Gösta. Jag kan bli så arg, så att ändå! sa han och stampade med foten på wiltonmattan.

Nu fick jag lära mig varför barnvagnen som jag köpte på Domus var så billig. När Maria skulle börja arbeta måste vi lämna bort Anna-Maria några timmar mitt på dagen till en dam som bodde några kilometer längre ut åt öster. Hur vi hade fått tag på henne vet jag inte (Genom barnavårdscentralen, kanske?); via en tidningsannons kom vi sedan att få en barnflicka, en praktikant som hette Irma. På den tiden måste flickor (pojkar nämndes inte i sammanhanget) som ville ägna sig åt barnavård skaffa sig praktik i familj, en utmärkt lösning för oss och som dessutom inte kostade så mycket pengar: en praktikant skulle inte ha någon större lön. Men innan Irma kunde börja dröjde några veckor, så jag fick dra iväg barnet väl inpackat i vagnen till dagmamman som i alla fall bodde längs busslinjen. Men när jag skulle lasta på vagnen på bussen, förstod jag varför den bara hade kostat tvåhundra kronor. Det gick inte att få in den genom bussens dörr. Det gick inte heller att fälla ihop den. Jag blev tvungen att gå till fots och dra barnvagnen till dagmamman varje morgon och gå hem med barnet på samma sätt varje eftermiddag. Problemet var likadant när vi skulle åka och hälsa på Ebbamor i Göteborg. I god tid fick vi beställa en av de två stora droskbilar som fanns i Borås där man kunde knö in vagnen igenom dörren till baksätet. På tåget gick det gudskelov att lasta på den, men bussarna i Göteborg och vissa spårvagnar hade för smala dörrar. Maria ville absolut inte bli med barn igen och när vi återupptog kärlekslivet kom kondomerna till heders

igen. Ytterligare en utgift, men som tobakshandlaren i hörnet av Vasagatan – Aschebergsgatan tröstade sa till mig: Kondomer är i alla fall billigare än barn. (Aborter var fortfarande förbjudna i Sverige; P-piller var ännu inte uppfunna.) Maria förändrades av att föda barn: hennes raka figur blev kvinnligare och mjukare. Hon blev ännu vackrare. Det är också möjligt att hormonspelet i hennes kropp startade om när hon efter kort tid slutade att amma, och plötsligt skedde ett under: hon fick en orgasm, det hände visserligen en kväll när själva förspelet gick för långt; handens arbete var det som gav resultat. När hon var upprymd kunde hon säga att jag hade så sköna händer, att jag borde ha blivit gynekolog. (Hennes riktiga gynekolog, dr Marcus på lasarettet, han som inte kunde räkna, hade fått en hjärtattack mitt under ett sammanträde med läkarsällskapet i Borås och avlidit lig-gande på golvet i Svarta Örns-ordens festlokal omgiven av så gott som sam-tliga läkare i sjuhäradabygden.) Maria berättade att hennes mor hade låtit undslippa sig att könslivet sannerligen inte var något att ha, att hon aldrig hade känt något. Det var bara en mycket liten och ganska obetydlig del av äktenskapet. Det fanns annat som var väsentligare och det var förmodligen det som gjorde att man ibland, när hon satt med glasögonen på näsan och damtidningen i handen, kunde höra henne sucka: O, Oskar!

Min bror Bengt bjöd oss på bröllop. Han skulle gifta sig med Barbro i Växjö domkyrka. Maria kunde inte resa dit med vårt nyfödda barn så jag fick åka ensam. Jag minns ett vintrigt Småland med en rödmålad länga inne på en gård där man eldade i kakelugnar. Där bodde Barbro med sina föräldrar och tre yngre bröder. Jag minns inte om föräldrarna redan var skilda. (Det blev de.) Vid det här tillfället uppträdde de i alla fall tillsam-mans. Jag tror att detta var enda gången jag träffat Barbros far. Efter den högtidliga akten åt vi middag på restaurang Tre rosor och stämningen blev hög och jag var ganska sliten när jag kom hem med tåget till Borås. Bengt och jag hade konstaterat att apotekarns båda pojkar hade blivit vuxna kar-lar, brödvinnare båda två; han hade haft kontakt med Vindeln och berät-tade att min mentor John Antonson hade dött. (Pappas syster, min fast-er Lilly, dog också detta år.) Bengt hade jobb på Sötvattenslaboratoriet i Drottningholm.

Siv och Lars-Inge hade bosatt sig i huset på Otterön och de rapporterade att isen låg och de kunde åka skridsko halvvägs till England.

Maria och jag och Anna-Maria skulle fira vår första jul tillsammans. Jag hade köpt julgran och Ingrid skickade ner den gamla elektriska julgrans-belysningen, den som pappa och mamma hade skaffat i slutet av trettio-talet när vi flyttade till Anderssons på Kanalgatan i Skellefteå. Vi klädde granen och jag tände belysningen och granen sken som en strålkastare. Det såg besynnerligt ut, men varken Maria eller jag var vana vid att ha elljus i granen. Vi hade gjort en paus i livet med julgran, båda två. Förra julen, vår första tillsammans, hade vi inte brytt oss om att skaffa gran. Då hade vi en livlig katt i huset. Vi hade köpt en Toarpskrona på Hemsjöden i Borås, en

ljusstake i form av en krona av smidesjärn som dekorerades med äpplen och polkagrisringar och ljus. Nästa dag som var julafton skulle jag åter tända julgransbelysningen och satte i kontakten, det blixtrade till och med en dov smäll slocknade samtliga ljus. Jag såg närmare på dem och upptäckte att de var avsedda för 110 volt och i Borås hade man 220 volt i ledningarna.. Det var över lunchtiden och affärerna skulle stänga när som helst och jag slängde på mig rocken och sprang nerför backen in mot stan i hopp om att få tag i en buss och om möjligt hinna in på elaffären innan den stängde. Jag hörde en bil bakom mig som tutade. Det var Hultberg, min gamle inneboendekollega hos John som jag inte hade sett på flera år som kom åkande i sin mjölkbil. Jag steg in och förklarade läget för honom och han körde på två hjul ner till centrum av Borås med mjölkkrukorna hoppande

